

THE "ȚINUT" OF BÂRGĂU AS A MENTAL SPACE ENTITY

Timea Melinda Darlaczi, Ph.D. Student, Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca

Abstract: In the determination of the "Ținut" of Bârgău, there have been used criteria specific to the regional geography, such as the following: geomorphological, historical, administrative, economic and cultural-ethnographic. The main criterion in the determination of the counties is the mental one.

The main purpose of this work is to identify the perception of the inhabitants, having in mind the six composing issues specific to the mental geographic space.

The information from the field have been obtained through the application of questionnaires and also through the semi structured interview, sampling 30 individuals.

As a consequence, the prov"Ținut" of Bârgău proves to be a geographic entity mostly individualised, a mental space which gravitates around its own identity.

Keywords: county (ținut), Bârgău County, mental space, regional analysis, identity.

Considerații generale.

Conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române, noțiunea de *ținut* este "un teritoriu mai întins care constă în trecut o unitate administrativă", "loc", "regiune", "zonă", "țară", "meleag", "teritoriu de mare întindere având anumite caracteristici specifice (de climă, relief, resurse economice), "unitate administrativ-teritorială în cadrul unui stat" dar și "stăpânire și loc stăpânit".

În urma acestor definiții rezultă că *ținutul* se caracterizează prin valențe spațiale (loc, suprafață geografică, teritoriu), structurale (relief, climă, vegetație) și politico-administrative, conturându-se în cele din urmă ca o entitate administrativ-teritorială. Conform Legii administrative din 1938, dată prin Decretul regal 2191, *ținutul* este definit ca o "unitate administrativă, cu atribuții economice, culturale și sociale", având ca și subdiviziuni județul, plasa și comuna. *Ținutul* ca și unitate administrativă a dispărut în anul în anul 1940, perpetuând însă în domeniul geografic prin prisma valenței sale *mentale*. Astfel, noul *spațiu mental* apare în aria geografiei ca un taxon regional, care se aseamănă cu sistemul regional al *țărilor*, rămânând însă inferior acestora. (P., Cocean, 2010).

Noțiunea de *spațiu mental* reprezintă "un teritoriu pe care o comunitate, dar și un individ aparținând acetseia, îl integrează în scara proprie de valori existențiale prin *percepție* (*l'espace perçu*), *trăire* (*l'espace vecu*) și *imaginare* (*spațiul imaginat*)" (P., Cocean, 2010).

Prin urmare, *spațiul mental* se caracterizează prin dimensiuni spațiale: *spațiul perceput* (*l'espace perçu*) reprezintă "imaginea pe care individul sau comunitatea și-o face despre un loc, o regiune, de modul lui de reflectare la nivel senzorial și mental" (P., Cocean, 2010), *spațiul trăit* (*l'espace vecu*) "combină conceptele spațiului vieții și social, adăugându-le valorile psihologice atașate locului" (A., Fremont, 1976, 1999, P., Apud Cocean, 2010), *spațiul imaginat* "se naște din informațiile receptate de individ din varii surse (livrești, mass-media, descrieri orale) dar și din compozițiile imaginației acestuia" (P., Cocean, 2010), ca în final, *spațiul regional* să înglobeze toate tipurile de spații sus menționate.

Spațiul mental de tip *ținut*, concept specific României, introdus în literatura de specialitate de P., Cocean în anul 2010, reprezintă "un teritoriu locuit de o populație cu o cultură materială și spirituală strâns ancorată în realitățile locului, un sistem spațial definit de

o aderență profundă a omului la substratul natural prin adaptare și reziliență îndelungată, seculară, cu sublimarea realității geografice în spiritualitate”. (P., Cocean, 2010). Devine astfel cel mai important criteriu de delimitare a sistemelor teritoriale de tip *ținut*.

Datorită structurii sale complexe, la nivelul *sapțiului mental românesc*, se pot identifica următoarele nivele aflate într-o strictă ierarhizare : *spațiul mental național*, *spații mentale provinciale*, *spații mentale etnografice* și *spații mentale habitajionale* (P., Cocean, N., Ciangă 1999-2000, P., Cocean 2010), la care se adaugă odată cu dezvoltarea orașelor mari, a capitalelor și *spațiile mentale metropolitane*, asimilabile celor *etnografice* (P., Cocean, 2010).

Fig. 1. Ținutul Bârgăului. Încadrarea la nivel național.

Spațiul mental denumit *Ținutul Bârgăului* se înscrie în categoria *spațiilor mentale etnografice*, deoarece locuitorii regiunii au aderat la aceași valori culturale (tradiții, obiceiuri). La nivel intraregional de-a lungul timpului s-au încheat în jurul unor localități câteva *spații habitajionale* aparte, mai ales pe fondul concurenței materiale și chiar spirituale dintre ele: Tiha Bârgăului – ”*tihani*”, Mureșenii Bârgăului – ”*morșenari*”, Prundu Bârgăului – ”*prundeni*”, Bistrița Bârgăului – ”*bistrițeni*”, Rusu Bârgăului – ”*rușeni*”.

La rândul lor *spațiile mentale etnografice* constituie *spațiul mental provincial*. Astfel Țara Năsăudului, Țara Bârsei, Ținutul Bârgăului, Ținutul Ciceului fac parte din spațiul mental provincial al Transilvaniei. Entitatea supremă *spațiul mental național* înglobează toate tipurile de spații mentale sus menționate.

Obiectivul prezentei lucrări este studierea structurii *spațiului mental* de tip *ținut*, în acest caz cel al *Ținutului Bârgău*. Salba de așezări care constituie acest sistem regional este situată în întregime în partea estică a județului Bistrița-Năsăud, fiind limitat de Țara Năsăudului în nord, de Țara Dornelor în est, de Culoarul Mureșului în sud și de zona

suburbană a orașului Bistrița în vest (Fig.1.). Cu un puternic caracter rural sistemul geografic analizat are în componență patru comune: Josenii-, Prundu-, Bistrița- și Tiha Bârgăului, respectiv satele aferente acestora, ilustrate în Fig.2.

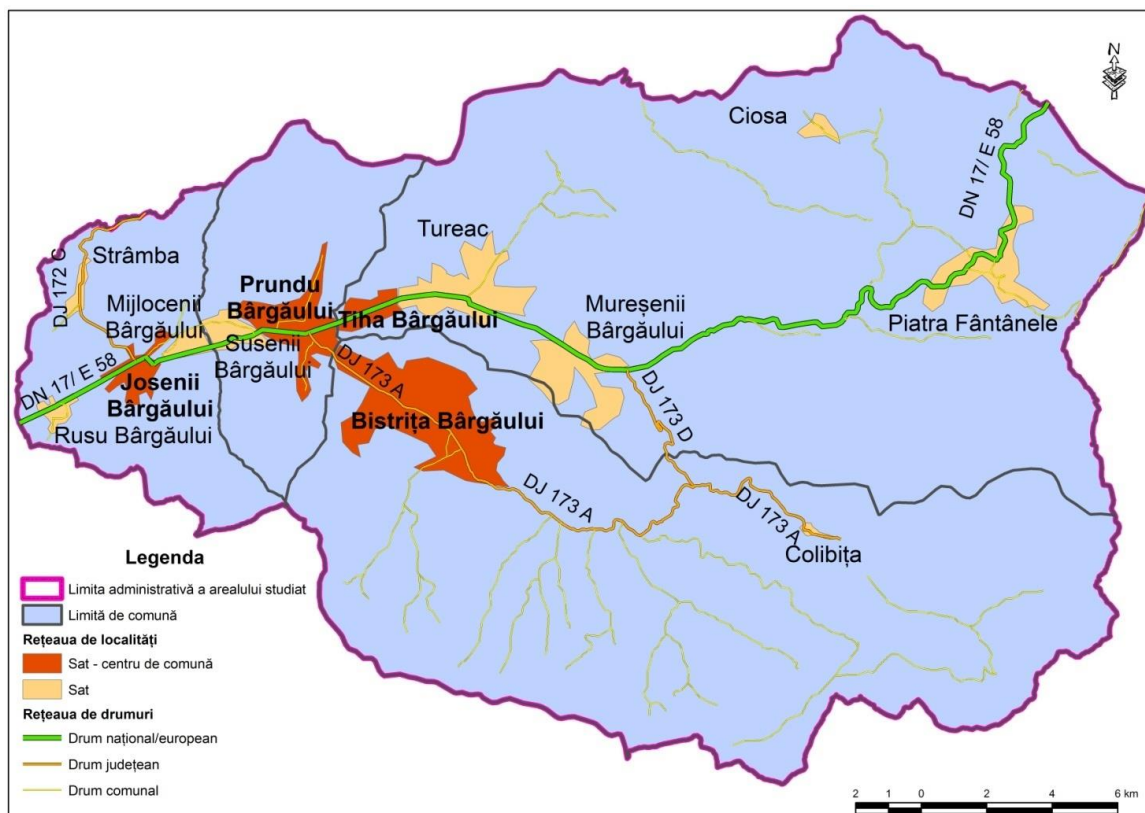

Fig.2. Ținutul Bârgăului. Harta administrativă. (Sursa: Timea-Melinda Darlaczi, 2014)

În ceea ce privește vechimea așezărilor, am luat în considerare anul primei atestări documentare, cu toate că unele localități au luat naștere înainte de prima lor menționare oficială, viața înfiripându-se mult mai devreme pe aceste meleaguri. Primele așezări datează din sec. XIII (Bistrița Bârgăului-Bistricioara-1317, Prundu Bârgăului-1386, Tiha Bârgăului-1386), iar cele mai recente au apărut în a doua jumătate a secolului XX (Strâmba, Ciosa, Tureac, Piatra Fântânele-1956).

Un sistem regional nu reprezintă doar o suprafață, ci și o istorie, oameni, obiceiuri și tradiții. De aceea în identificarea trăsăturilor definitorii a acestui ținut ne-am axat pe analiza celor șase elemente componente ale spațiului geografic românesc identificate de P., Cocean, 2004, respectiv: *pământul*, ca proprietat, care reprezintă un pilon de susținere pe care locuitorii și-au clădit întreaga existență, *casa*- locul în care începe existența fiecărui individ, unde are loc primul contact cu mediul înconjurător, *neamul*- grupul de indivizi care promovează același valori, în mijlocul cărora persistă sentimentul de siguranță, *cutuma*- reprezentată de obiceiuri și tradiții specifice, *mitul*- puntea de legătură între real și imaginar. În vârful piramidei, *divinitatea*, ca o entitate supremă care veghează asupra tuturor (Fig. 3.).

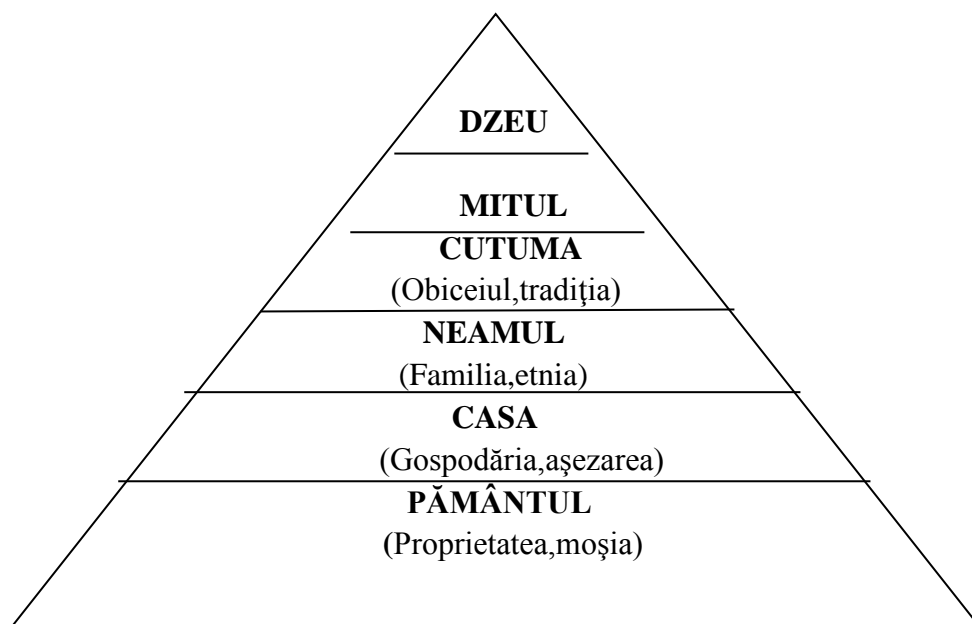

Fig. 3. Structura spațiului mental românesc. (sursă: P., Cocean, 2004).

Metoda de lucru

Pentru surprinderea valențelor sociale, spirituale, culturale și materiale ale vieții din *Ținutul Bârgăului* am recurs la aplicarea unor chestionare și a unui interview semistructurat, un număr de 30, conținutul cărora vizau atât atitudinea respondenților față de cele șase componente ale spațiului mental precum și relaționările și interrelaționările dintre ele. Dintre cei chestionați 28 de respondenți provin din mediul rural, sunt domiciliați în localitățile din interiorul ținutului, respectiv 2 respondenți sunt din mediul urban, cu domiciliul în orașul din imediata vecinătate a ținutului, în orașul Bistrița, însă cu origini bârgăuene. Respondenții au vârsta cuprinsă între 18-75 de ani, 14 dintre ei fiind bărbați și 16 femei. În ceea ce privește nivelul studiilor, 5 respondenți au finalizat învățământul primar, 6 învățământul gimnazial, 4 învățământul de 10 clase, 7 au studii liceale, iar 8 respondenți sunt absolvenți de studii superioare.

Interpretarea rezultatelor

La originea *spațiului mental bârgăuan* stau componentele fizice pe care *bârgăuanii* le-au exploatat într-o manieră proprie.

Supportul *spațiului bârgăuan* îl reprezintă *pământul*, ca proprietate moștenită de la străbuni, se impune prin *morfologie*, care a imprimat locuitorilor din acest ținut a întipărit anumite caracteristici fizice și psiho-comportamentale bârgăuanilor, prin *pădurea*, care definește atât comportamentul cât și profilul economic al acestuia, și *terenurile agricole* care se suprapun cu zonele de creștere a animalelor.

Pădurea reprezintă o binecuvântare pentru bârgăuani. Întinsele suprafețe din Munții Bârgăului, potecile și cărările înguste au avut un rol decisiv în viața locuitorilor încă din cele mai vechi timpuri. După anul 1700, bejeniiile din acest ținut se intensifică datorită recoltelor slabe, lipsei condițiilor minime de trai, multiplelor obligații feudale și chiar datorită catolocoării forțate. În aceea perioadă se conturează funcția de adăpost, de refugiu al pădurii,

unde ” toți fugarii se adună la un termen dinainte fixat, în pădurile cele mai dese, unde sunt întâmpinați de un emisar, pe care bărgăuanii îl cunosc bine și care îi trece peste plaiuri”. (V., Șotropa, 1932). Sintagmele ”*plecat la munte*” și ”*plecat la pădure*” sunt des întâlnite în rândul bărgăuanilor, deoarece în timpul verii aceștia își desfășoară activitățile de creștere a animalelor în arealul montan, respectiv al tăierii lemnului pe tot parcursul anului în arealul de pădure. Pădurea este și elementul care definește profilul economic al ținutului, asigurând prin tăierea lemnului și prelucrarea acestuia un nivel de trai decent. Dacă la început lemnul era folosit în gospodăria proprie, pentru foc, construcții, de-a lungul timpului bărgăuanii au pus bazele unui comerț în amplu proces de dezvoltare. La începuturi aceștia transportau lemne, cherestea și canapele confecționate în mici ateliere, în zonele de câmpie a județului, unde în schimbul acestor produse lemnoase primeau cereale și alte produse alimentare. Pădurea, prin prezența fructelor, a contribuit la dezvoltarea primei îndeletniciri, practică de om încă de la începuturi, la *culesul din natură*. Conform tradiției orale, în raza moșiilor sătești există anumite hotare spre care locuitorii se deplasează în vederea culesului.

În urma răspunsurilor primite la întrebarea care vizează conceptul de *pământ* (moșie), se poate observa un profund sentiment de atașare a bărgăuanilor față de acesta, o legătură care însoțește omul de la naștere până la moarte: ”*M-am născut în Bârgău, ca și părinții și frații mei. Trăiesc aici de 75 ani, și o să fiu îngropat tot aici alături de ei*” (R.6.,75 ani, Prundu Bârgăului), ”*Locul unde m-am născut, trăiesc și o să mor*” (R13,58 ani, Josenii Bârgăului). Majoritatea respondenților sunt de părere, că *pământul* reprezintă o moștenire de la strămoși: ” *Pământul, ca și soarele care dă lumina, aerul și apa, alcătuiesc marea casă a omenirii, în care și datorită căreia supraviețuim. Fiecare om își dorește o palmă de pământ, sau o întreagă moșie, pe care să o îngrijească și să o folosească. Pământul este cea mai importantă avere pe care o moștenim, o îngrijim, o apărăm și o lăsăm urmașilor*” (R9,75 ani Prundu Bârgăului). ” *Moșia noastră este o mică parte din pământul țării. Este ceea ce am moștenit de la tații, bunicii și străbunicii noștri, pe care aceștia i-au apărât cu propria viață, doar ca nouă să ne fie mai bine*” (R27, 59 ani, Tureac). Și în aceste zile *pământul* este văzut ca un început de drum. Încă în timpul militarizării tânărul căsătorit primea de la părinți anumite bunuri , ceea ce reprezentau *zestrea*, printre care și unul sau chiar mai multe terenuri agricole, și chiar și un teren de casă. Pentru unii *pământul* primit de la părinți are semnificația de avere: ” *Moșia, mică sau mare, este un bun al celui care a dobândit-o. Ea trebuie gospodărită și apărată, cu trup și suflet, altfel ea se pierde. Nimic nu poate fi mai de preț decât respectul pentru bunurile avute în proprietate, care trebuie să dăinuiască*” (R1, 75ani, Bistrița)”, ”*Știți, unii și-au făcut o avere. Au cumpărat păduri, suprafețe mari, pe care o taie, și o vinde*” (R17, Bistrița-Bârgăului).

Un factor decisiv al devenirii spațiului mental al Ținutului Bârgău îl reprezintă modul în care aceștia și-au amplasat gospodăriile, *casa*. Căminul bărgăuan are în centru *casa părintească*, locul unde trecutul se intersectează cu prezentul, lumea materială se intersectează cu cea spirituală, locul unde omul se întâlnește cu Dumnezeu. Casa înseamnă locul unde ia naștere viața, unde se desfășoară cele mai importante momente ale vieții, formarea individului ca om, afirmarea acestuia în comunitate, căsătoria și moartea. Totodată asigură stabilitate și echilibru emoțional, majoritatea respondenților afirmând:” *casa reprezintă locul unde mă simt cel mai bine*”. În opinia bărgăuanilor casa reprezintă un loc primordial :”*casa este locul unde trăiesc cu părinții și frații mei*” (R9, 75 ani, Prundu Bârgăului), ” *casa este locul în care m-*

am născut și trăiesc”,(R10,53 ani, Tureac), *”locul în care m-am născut și trăiesc”* (R10,44ani, Mijlocenii Bârgăului),*”casa reprezintă pentru mine casa părintească, locul unde am crescut, am copilărit, unde mă întorc cu drag”* (R2, 33 ani, Bistrița), *” Casa este obligatorie pentru fiecare, în ea vezi lumina zilei, primești prima educație și trăiești alături de cei dragi, iar atunci când îți întemeiezi o altă casă nouă și o familie proprie, aceasta trebuie să fie la fel de bună ca cea părintească, în care să te întorci mereu cu drag și chiar să revii pentru totdeauna în ea”* (R1, 75 ani, Bistrița).

Neamul este perceput de cei mai multi respondenți, ca un tot unitar format din cei care se consideră *bârgăuani*, *”Familia este nucleul de bază al dezvoltării omului și al pregătirii sale pentru ieșirea în lume, face parte din neam, cu care trebuie, prin credință, să alcătuiască un tot unitar”* (R1, 75ani, Bistrița). Totodată familia este considerată celula de bază pe care se construiește neamul, respectiv societatea *” familia este unitatea de bază a societății”* (R30, 64 ani, Bistrița-Bârgăului). Încă din perioada militarizării, căsătoriile se făceau cu acordul părinților. Mărturii sunt versurile populare *”binecuvântarea părinților/ întărește casa fiilor/ iar blăstemul părinților/ răsipeste casa fiilor”* (Dana- Maria, Rus, 2011). Iertarea de la părinți constituie *” elogiul grijii și strădaniei părintești, legământul de păstrare a unei frumoase conduite morale în familie și societate”* (I. Moanță, 1989).

Elementul superior *neamului* îl constituie *cutuma*, care însumează tradițiile culturale și religioase, care au la bază legea nescrisă a omenirii, ce se reliefează prin tradiții și folclor, care împreună formează liantul etnografic al *Ținutului Bârgău*. Printre cele mai însemnate obiceiuri se remarcă: *” În Prundu Bârgăului, ca și în celelalte așezări din Țara Bârgaielor, se păstrează și se practică majoritatea obiceiurilor și tradițiilor, cu un ușor specific local, comparativ cu văile învecinate. Menționăm dintre acestea o serie de sărbători folclorice, deja intrate în tradiție, precum: ”Popasul Țapinarilor”, ”Lăsatul Secului”, ”Toamna Bârgăuană”, ”Alaiul Nunților de pe Bârgău” și Festivalul Internațional de Folclor ”Regele Brazilor”, unic în mediul rural din România”.*(R1, 75 ani, Bistrița). Îmbrăcarea portului popular devine o opțiune tot mai rar întâlnită, majoritatea *bârgăuanilor* purtând-o doar în zilele de sărbătoare. În rândul tinerilor se remarcă o oarecare indiferență față de purtarea costumului popular, aceștia afirmă, că poartă costumul doar la sărbătorile mari.

De la *cutumă* la *mit* se face o trecere lină, aproape pe nesimțite (P., Cocean, 2004.). *Mitul* reprezintă suportul imaginar al credințelor populare, având rolul de susținere al apăsătorului mental: *” Mitul adevărat presupune un lucru sau un fapt sacru, o credință în ceva, așa cum legenda despre trecerea Sfintei Maria pe la Piatra Fântânelor a creat, la baza unei stânci andezitice, Mănăstirea care-i cinstește hramul, unde se perindă anual zeci de mii de pelerini. Din păcate, față în față cu mănăstirea, a luat ființă Castelul lui Dracula, un act de interes turistic care tinde să devină un altfel de mit.”*(R1, 75 ani, Bistrița), *” În zona Bârgaielor au existat numeroase legende despre oameni viteji, vânători de zimbri, haiduci, femei ale pădurilor și zâne ale lacului sau munților, dar și persoane care au intrat în legendă, precum Prorocul Găbriș, cel care a prevăzut extrem de multe lucruri care s-au împlinit exact în locurile și forma prezisă, devenind fapte împlinite și nu legende”* (R9, 75 ani, Prundu Bârgăului).

Pe cea mai înaltă treaptă a piramidei se poziționează elementul superior, integrator *Divinitatea*. Bârgăuanii constituie o entitate umană creștin-ortodoxă, ceea ce reiese din răspunsurile primite: *” Credința trebuie să plece din propriul meu suflet și simt întotdeauna*

când trebuie să fac apelul necesar la ea” (R1, 75 ani, Bistrița), ”întotdeauna avem icoane în casă” (R10, 53 ani, Tureac), ” înainte de plecare la muncă nu uităm să ne facem cruce” (R 10, 44 ani, Mijlocenii Bârgăului).

Concluzii

În urma interpretării rezultatelor obținute putem afirma că toate cele șase elemente componente specifice spațiului mental românesc, perpetuează și la nivelul *Ținutului Bârgău*. Pentru bârgăuani cel mai important lucru în viață este reprezentat de Dumnezeu, urmat de familie și casă. Modernismul a făcut din om o ființă complexă, care se îndepărtează tot mai mult de ideea simplității. Obiceiurile și tradițiile devin subiecte mai puțin interesante, remarcat în speță în rândul tinerilor, generație mai deschisă *noului*. Satul bârgăuan, a suferit și el mutații vizibile, adaptând o arhitectură tipizată, materialele de construcție vechi, lemnul fiind înlocuite cu altele noi, mai rezistente(cărămidă, beton, fier, tablă). În această etapă a modernității, spațiul mental bârgăuan, cristalizat în decursul mai multor secole, este supus unor mutații esențiale, a căror efecte vor fi hotărâtoare în evoluția sau in evoluția spațiului bârgăuan.

BIBLIOGRAFIE:

- Boțan, C., N., (2010), *Țara Moșilor. Studiu de Geografie Regională*, Edit., Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Claval, P., (1993), *Initiation à la Géographie Régionale*, Nathan, Paris.
- Cocean,P.,(2004), *Structura spațiului mental românesc*, Studia Unv. Babeș-Bolyai, Geographia, XLIX, 1, Cluj-Napoca.
- Cocean, P., (2005), *Geografie regională, ediția aII-a, restructurată și adăugită*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Cocean, P.,(2010 b), *”Ținutul”, un taxon regional tradițional, specific României*, Geographia Napocensis, IV, 1, Cluj-Napoca.
- Cocean, P., Ciangă, N.,(1999-2000), *The ”Countries” of Romania as mental spaces*, Revue Romaine de Géographie, 43-44, București.
- Cocean, P., Ilovan, Oana-Ramona, (2005), *Trăsăturile spațiului mental năsăudean*, Studia UBB, 2, Cluj-Napoca.
- Cocean, P., (2010), *Geografie regională, ediția aIII-a, restructurată și adăugită*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Cocea, P., (2011), *”Țările” regiuni geografice și spații mentale*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Grix, J., (2001), *Demistifying Postgraduate Research. From MA to PhD.*, University of Birmingham Press, United Kingdom.
- Ianăș, Ana-Neli (2011), *Țara Almăjului. Studiu de Geografie Regională*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Ilovan, Oana-Ramona, (2009), *Țara Năsăudului. Studiu de Geografie Regională*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Moanță, I., (1989), *Nunta la români*, Edit. Minerva, București.

Rus, Dana-Maria,(2011), *Căsătorie și recăsătorie în satele Regimentului II românesc de graniță în perioada epocii moderne, (sec. XIX-lea)*, Edit. Accent, Cluj-Napoca.

Șotropa, V., (1932), *Bejenii în secolul XVIII*, Arhiva Someșană, 16, Năsăud

www.dexonline.ro